

שבועוני תש"ח-תש"ט

הצעה מחודשת בשבועונים המצולמים שיצאו בארץ בתקופת מלחמת העצמאות

דן אלמגור

התשבץ בעריכת "חושי הארכי" ועוד.

בין המדורים ה"רציניים" של העתון תפיש מקום חשוב, תרתי משמע, המדור "הישוב הזה", שבראשו נכתב: "מדור קולקטיבי זה, על כל פרקיו, מוגש לקוראנו על ידי קבוצת עתונאים בעלי עין בוחנת, אומץ לב ועט בן-זורין. הכותבים נמנים על כל הזרמים בישוב, וכך הם משקפים כאן באספקלריה את כל צבעי הקשת."

בין העתונאים ששמותיהם צוינו בקביעות כמשתתפים במדור: י. גל, מ. דגן (פיבוש), מ. מיזלס, ש. שריה, וכן בעלי טורים אישיים קבועים כשמעון סאמט (שהיה גם בעל המדור "שאל כאוות נפשך"), רפאל קלצ'קין (שחקן "הבימה", שהיה גם בעל מדור קבוע ופירסם מדי פעם פליטונים אקטואליים, כמו "האנגלי אשם בנזלת", 27.1.49), וכן שלום רוזנפלד (בעל המדור הקצרצר ושופע חידודי הלשון "הציץ ופגע").

גם כשעסק ב"ישוב הזה", היה "העולם הזה" בראש ובראשונה עתון תל אביבי. יוסף נדבה כתב רשימות על "הכרך, הימים והלילות". עם קום המדינה והפיכת הקריה בתל אביב למקום מושבם של משרדי הממשלה, נפתח בשבועון מדור בשם "גלויות ונסתרות מהקריה". חביב כנען פירסם מדי פעם דפים "מיומנו של רפורטר". ד"ר א. פוירשטיין היה מראיין מדי שבוע, על פני עמוד שלם, אישיות פוליטית או אמנותית מוכרת, במדוריו "שעה קלה עם", או "אנשים על הסוס". נאמן למדיניות העורך, ראיין פוירשטיין, בין השאר, אנשים מכל צבעי המפה הפוליטית. כך, בכרך 1948, הוקדשו ראינות לאנשי ארגוני ה"פורשים", כאיש האצ"ל פיטר ברגסון, הוא הלל קוק (3.6.48); או לוחם הלח"י מתתיהו שמואלביץ (12.8.48). ובכרך של 1949: אנשי פוליטיקה כשושנה פרסיץ (6.1), ד"ר יוסף בורג (3.3), מזכיר הכנסת הצעירה, משה רוזטי (10.3, 13.4), שמואל מיקוניס (12.5), או דב יוסף (26.5). ב"6.1 ניתן לפגוש בצילום את אבא אבן הצעיר, ושבוע אחר כך הוקדש השער האחורי לצילום גדול של "משה סנה נואם".

קיסרי אהב אמנות, ספרות, מוסיקה, תיאטרון, קברט. למבקר דב בר מלכין היה מדור משלו, וד"ר חיים גמזו כתב לעתים על ציירים ופסלים בולטים. בין הראיונות, הכתבות והצילומים שבכרכים שבידינו הוקדשו עמוד לאברהם שלונסקי (16.6.49), ושני עמודים לכתבה מצולמת של בנו רותנברג, "אורי-צבי (גרינברג) הולך אצל דוד המלך בקברו" (על ביקור אצ"ג בקבר דוד בירושלים, 16.6.49). אביגדור המאירי פירסם הספד (על צבי קסלר, 28.4.49), והמשורר הדתי י"ד רימון זכה לרשימה אודות (16.6.49). כן הופיעו ראינות עם מוסיקאים, נגנים ושחקני תיאטרון וכתבות על הצגות חדשות. גם הזמרים, הזמרות והלהקות הצבאיות הראשונות זכו למקום נרחב, בעיקר בגיליונות משנת 1949.

שלושה שבועונים מצולמים (או דיברו בדרך כלל על "המצויירים") יצאו בארץ ב"29 בנובמבר 1947. בפתח מלחמת העצמאות. הוותיק בשלושתם היה "העולם הזה", בעריכת אורי קיסרי, שיצא מאז שנת 1937. השני היה "דבר השבוע", עתון שבועי מבית "דבר", בעריכת מ. בן-אלול, שהופיעו מאז 1946. והשלישי היה "הגלגל", שבועון מצוייר שיצא במשך כחמש שנים על ידי רשות השידור המנדטורית, "קול ירושלים", במתכונת מורחבת של השבועון "The Listener" של ה-B.B.C.

עם תום המנדט הבריטי על פלשתינה-א"י בא הקץ לשבועון המעניין "הגלגל", שגיליונו האחרון יצא לאור ב"8 באפריל 1948. ב"18 בפברואר 1948, כשלושה חודשים לפני הכרזת העצמאות, החל להופיע שבועון בשם "במחנה" (כמשך לעתון של "ההגנה" שיצא במחתרת בתדירות כלתי קבועה), תחילה לא כעתון מצולם, אלא בתבנית של עתון ערב בן ארבעה עמודים. רק בתחילת ספטמבר, לקראת ראש השנה היהודי, קיבל "במחנה" את המתכונת המוכרת של "דבר השבוע", והחל להופיע כשבועון מצולם, המשלב גם הוא צילומים, איורים, כתבות, דברי ספרות, הווי והומור.

מדי שבוע יצאו אז, כמוכן, גם שבועוני הילדים, שכולם נספחו לעתונים היומיים. הוותיק בהם היה "דבר לילדים", ולצידו "משמר לילדים", "הבקר לילדים" ו"הצפה לילדים". אותם נזכיר שוב לקראת סוף הרשימה, והיה זו שבועון של הסתדרות הנוער העובד, הלוא הוא "במעלה", בו הדפיסו רבים מסופרי "דור בארץ" ודור "לקראת" את ביכורי שיריהם וסיפוריהם. והיה גם שבועון בלתי מצוייר אך פיקנטי ובעל תוכן ולשון ציוריים – "עתון מיוחד". אבל רשימתנו הפעם מוקדשת לשבועונים המצולמים.

"העולם הזה": "ריתמוס החיים, דופק הזמן"

כאמור, היה "העולם הזה" בתש"ח בן 11. מייסדו ועורכו היה העתונאי אורי קיסרי, מ"בוני" "דואר היום" של איתמר בן אבי (ולמים משתתף קבוע ב"הארץ" ו"מעריב"), פרנקופיל מושבע, שאהב את הסגנון ושילוב החדשות-רכילות-תרבות בשבועוני פריז, והמשיך, למעשה, את דרכו של הדו שבועון המצולם "כלנוע", שיצא בארץ בתחילת שנות ה-30 – בתקופה שבה טבע קיסרי, לדבריו, גם את המושג "צבר", ככינוי לילידי הארץ. הוא השכיל לשלב בעתונו כותבים בני גילים וסגנונות שונים, ולשמור על איזון פוליטי ו"מכובדות" בצד קלילות כתיבה, הומור, "אבק רכילות" ו"אבק כוכבים" אמריקני. וכל אלה – בתוספת למדורים שעודדו השתתפות פעילה של הקוראים וחייבו את השבועון גם על הקוראים הצעירים, ה"צברים": מדורי בידור כמו "ואלה הדברים שאיני אוהב", "צברינו תמודים ועוקצניים" (מול המדור "הצברים הללו" ב"דבר השבוע"), "מי רצח?" (חידה בלשית), מדור

"העולם הזה" - חיילים בשער

עם פרוץ המלחמה הוקדשו מדי שבוע שני עמודים למדור חדש, שכלל רשימות קצרות, מלוות צילומי דיוקן של הנופלים, בשם "נפלו למען תחי המולדת" (משפט שהשפיע, אולי, מאוחר יותר, על התקבלות הסיסמה המוכרת, המיוחסת לביאליק: "במותם ציוו לנו את החיים"). בכל שבוע בשני העמודים האלה הובאו תיאורי דיוקן קצרים של כעשרה נופלים. ביניהם, למשל, נועם גרוסמן (בנו של המשורר ראובן גרוסמן-אבינועם); יאיר זלצמן, אחיה של הפסנתרנית פנינה זלצמן, שנפל בביר-עסלוג, (13.1.49). גם כותב שורות אלה פירסם שם, כילד בן 13, רשימה קצרה על לוחם צעיר בשם מיכאל קלב, שנפל בעת ליווי השיירות לירושלים. את לילו האחרון עשה מיכאל בדירתו ברחובות, ברות המסורת של אירות הלוחמים הצעירים בבתי פרטים, ערב צאתם מהמחנה הסמוך בדרך לירושלים.

קיסרי שמה תמיד לארץ צעירים. בצד מידד שיף (שפירסם מדי שבוע מדור בשם "מתחת לפנס", בחתימת ש. מידד), פירסמו בו או פליטונים וסיפורים גם משוררים ומספרים צעירים כבנימין גלאי, שלמה שורץ-שבא ושרגא גפני ובמאים לעתיד כמיכאל אלמו. פה ושם הופיעו סיפורים מתורגמים מגרמנית ("המפלט" לקפקא, 13.1.49), מצרפתית (אנדרה מורואה, 28.4.49), או מאנגלית.

כמה מאלה שפירסמו או בשבועון יצירות ביכורים הפכו אחר כך לעתונאים ועורכי עתונים מוכרים. למשל, אריה חשביה, פנחס יורמן וראובן ינארי-ינאי, עורכם הראשון של "במחנה גדנ"ע" ו"מעריב לנוער" וכן עתונאי הספורט יחיאל ארזי ומשה לרר. רבים מהכתבים הצבאיים הראשונים בצה"ל, שפירסמו את רשימותיהם בעתונות היומית בימי מלחמת העצמאות, כתבו גם ב"העולם הזה": עמוס אילון ("תרמילים בשער הגיא", 3.3.49); נתן דונביץ (7.7.49); שבתאי טבצ'ניק-שבת (17.3.49); ר' עזריה, הוא עזריה רפפורט, ועוד.

מקום מיוחד תפס בעתון אורי אבנרי, לוחם "שועלי שמשון" שהיה אחד הכותבים הבולטים ביותר במלחמת העצמאות (רשימותיו מ"שרות פלשת", שנתפרסמו אז בעתונות ויצאו אחר כך במכורך, ראו השנה שוב אור. אבנרי, שנפצע בקרב, פירסם רשימות ב"העולם הזה" החל מ'24 במרס 1949. רשימה רודפת רשימה: "שיירה פרצה לנגב. דף מתוך יומן קרבי" (24.2.49), "לילה ללא מצפן" (17.4.49), "מישקה הבלן מתקן את העולם" (12.5.49), ועוד. אחת מהרשימות "המרוקנים שלי", הפותחת את גיליון ה'26.5.49, היא - בצד סיפורו של גדעון שמר, שהופיע אז בקובץ ספרותי חד פעמי של הצבא (וראה על כך במאמרה של נורית גוברין, "אדם במלחמה", בחוברת 23 של "קשר") - בין האיזכורים הספרותיים הראשונים של החיילים יוצאי מרוקו. רשימה זו, כמו הרשימה "מחול העקומים", הקשורה בפצועי צה"ל (10.2.49), תיכלל רק בספרו השני של אבנרי, "הצד השני של המטבע". כידוע, זמן לא ממושך אחר כך רכשו אורי אבנרי ותברו ל"שועלי שמשון", שלום כהן, את "העולם הזה" מידי אורי קיסרי, והסיסמה "ריתמוס החיים, דופק הזמן" נתחלפה לסיסמה "בלי מורא, בלי משוא פנים".

מעולי תימן לחסידי חב"ד

אירועי המלחמה משתקפים ברבים מן השערים של גיליונות "העולם הזה" בתש"ח-תש"ט, שהוקדשו לצילומיהם של מפקדים צבאיים מוכרים,

למאורעות צבאיים, ליחידות מיוחדות ולערים שנכבשו. בשער גיליון 16.12.48, למשל (שהכיל את רשימתו של מאיר ינאי, "כך נתחנך כביש הגבורה"), נראים ראש הממשלה דוד בן גוריון והרמטכ"ל יעקב דורי, העומדים על במה ומצדיעים. והכיתוב? "הצבא והמדינה מצדיעים לך, ירושלים, בפתיחת כביש הגבורה". צילום השער של גיליון 6.1.49 מופיע מעל לכותרת "כך מטפסים 'הקומנדוס' של ישראל", ובגוף הגיליון, הכתבה "הקומנדוס' שלנו מתאמנים". שבוע אחר כך מופיע תחת צילום השער הכיתוב: "גדודי-הנוער (גדנ"ע) מכינים את גדודי המחר". שבועיים אחר כך, ב'27.1.49, נראה בשער יגאל ידן, המעיין במפה צבאית. בגיליון 23.12.48 מופיע צילום גדול של יגאל אלון, וב'13.4.49 צילום יפה נוסף של "האלוף בחופשה, יגאל אלון במדים", ושני עמודי צילומים: "החיים בירושלים חוזרים למסלולם".

גם יונת השלום אינה נעדרת מעמודי "העולם הזה" באותן שנים. צילום של יונה גדולה, הנושאת עלה וית בפייה, מופיע ברשימה המצולמת "דרישת שלום לועידת השלום", שעניינה ועידת השלום הקומוניסטית בפריז. אבל ב'17.2.49 מופיע צילום של ל. דינר, הקשור יותר למצב באזורנו: מעל לכותרת "תקיעת כף בין שני עברי הירדן" נראים חייל בכאפייה, מחזיק רובה, הלוחץ את ידו של חייל ישראלי.

גלי העלייה הראשונים מן המזרח תופשים בעתון מקום צנוע. ב'31.3.49 מופיעה כתבה בשם "מרבד הקסמים" בדרכו מעדן לישראל", וב'13.4.49 כתבה מצולמת של גרי מלמד, "פליטי תימן מכשירים עצמם לגאולה". עניין מיוחד יכולה לעורר כיום כתבה מצולמת על עולים מכיוון אחר: ב'23.6.49 מתפרסמת בעמוד 2 הרשימה על "חסידי המתחרת של הרבי מליובאוויץ" שהגיעו ארצה עם הרב שמריה גורארי, בודקים את הקרקע בכפר הנטוש סאפארייה" (כפר חב"ד דהיום).

"ספר נא, ספר נא ציזבאת"

אחד המדורים הפופולריים והאופייניים ביותר או בשבועון היה המדור "הציזבאת של השבוע" (מלה ערבית במקורה, שפירושה בדיה או סיפור מעשיות. הציזבאת - נהגו לכתבו בדרך כלל ב'ט' - היה מקובל מאוד בעת ההיא), שנולד בסוף ספטמבר 1948, ותואר בסגנונו האישי של העורך כך:

מדור חדש זה מיועד לכל קוראינו באשר הם - חיילים ואזרחים. היסוד של המציאות שעל רקעו ישזור הדמיון את קורי הציזבאת, חייב להצטמצם בגבולותיו, למען ימריא מסוס הפירות הדמיוניים מעלה מעלה. תנאי ראשון והכרחי: על הציזבאת להכיל לא יותר מ'200 עד 250 מלה. הטוב בין ארבעת הציזבאתים שיופסו במשך החודש יוכה את כותבו בפרס ארבע לירות [כאן נדפסה הספרה 4 ולידה סמל הלירה שטרלינג] במוזמנים.

ב'4.11.48, בסוף החודש הראשון לתחרות, הודיע העורך כי "יואל מרקוס, תל-אביב, זכה בפרס המובטח (4 ל"י) עבור הטוב שבסידרת הציזבאתים הראשונה שנתפרסמה בגיליונו מס' 576, 12.10.48". הציזבאת של מרקוס, שנשא את הכותרת "כיצד נברא הציזבאת?", התחיל כך:

לא יאמן, אך אני המצאתי את המלה ציזבאת. התקופה היא תקופת הפוזמק על הראש וסטן מפורק בתרמיל צד... רצה הגורל והייתי בליווי שיירה מאי-שם לאי-שם. אף על פי שארצה הנסיעה כארבע שעות, טרם הגענו למהו תפצנו. מפקד השיירה הכריז על מנחתה של רבע שעה. אני ותברי יוסקה התרחקנו מעט מהשיירה כדי ל"חטוף"

עורך הנווד / ,אז איפה הג'יפ?.."

ושייקה מיהר לכתות המכחה בין עצי הסרוס.

שייקה יצא בערב, קצררונה, לפני שה" הנראית לו באופק הכפר. הלך לו סחור-סחור "להרג" את הזמן ופגש אותי שם ליד הקיטוק, לוגס גוון.

— אהלן.

— שמע, עודד. בוא ואספר לך. — והוא סיפר לו בפרוטרוס את הענין תוך טיול קצר על פני הכביש.

השעה הקבועה הגיעה. ונושנו שוב לקיטוק, שהמה מאום, אנשי מושב ותילים, שישבו בהרפתכה ושוחתו כאילו על "כוס בירה", שעה שמצצו דרך הקש מבקוק "הססי".

שייקה בתן פני האנשים בחוסר סבלנות בולט, העביר מבטו מנערה לנערה ולא יכול לנחש: — ובכן, היכן היא? האם "סידרה" אותי?..

הרעיון עצמו הרגיש מתחת לעצמו שתי זי... —

— איזה יעקלה בראשך? — הוא מתרחח כולו, — למי עוד רוצה את לבלבל את המוח? בכללי אין כזה אצלנו.

ראו גם ראו, מהרהר שייקה לעצמה, חשק לה, לנערה "לשוחח" קצת וללהג בצהריים קייצי, כנראה משור עממת היא, ובודאי יושבת כתורנית ליד מכשיר הסלפון, תורנות שבה נמי כבדו בנות הכפר הצעירות, הכנות שלמטה מגיל הגיוס.

אך מיד נתסם למשחק: ואולי זה ענין משחלם?..

— באמת אין כנה? — קול דק שופע עלומים, — טוב, או אני רוצה לדבר איתך, רק אל חכעס, בבקשה, שייקה, באמת, נורא משעמם לי לכד... —

— או מה את רוצה ממני? ומי את, בכלל? —

— אני? הם — קוראים לי שושנה.

— שושנה? — מי היא זו? שייקה

— יאמץ את כוח זכרונו, מעביר לנגד רנות הכפר שהכיר מסביב

אלינו, תאר לך איך שמחנו! כל כך רסטנו בהחזיקנו בנייר המודפס. קראנו חדשות, מאמרים, רשימות, ואפילו על פני מודעות לא פסחנו... בין שאר העתונים נתגלגל גם "במעלה", הצפתי ו... "מסביב לפרימוס" וזכרתי באותם הימים שישבנו על הגג ושתינו קפה, עשינו "החי". וזכרתי פינגאן, ופריי מוס, לילות אביב רחניים, מרחבים פורחים של פרדסים וכפרים, נערות כפר חמודות... וזכרתי כל אלה בלב הנגב המדברי, תחת רשתות ההסאה, דרוך לקראת הלילה הממשמש ובא — ליל פעולה... קראתי במין שמחה שכ זו! — איך מתאר לעצמי, חייך גם הראיתי לחברי, בלי "להשוני", שהנה כתבו עלי... קראנו שוב, ביחה, סביב הייר הקלוש של המס, כשצללי הלילה יליו, קראנו על בנות הכ" — אותן בגילדה הראשונה "דב" —

...גורלו של דף מודפס זה, עליו משתרעת מעשיית, — סמוי מדעתי. יתכן שעתידי אני למצוא אי-שם בה דר קריאה קרוב-רחוק, תלוש ממקורו או מחובר לחוברתו; יתכן ואיזה חבר ינוסף אלי, בבואי לסם לנסות גם את קראתי את רשימתך, היא... — — וכאן תבוא תגובתי; או אולי כאחד מפחי האשפה ברחוב אגלינה (כפי שכבר הציץ דף כזה לקראתי, כולו סומק מבושה ומתצלל...); או יש ויפול לי דיו הגסות, חסרות היחס התרבותי של איזה קצב או מוכר דגים...

דברים אלו עלו לראשונה בדעתי, שעה שפגשתי ברעי שייקה, כשהוא מרדה ברגלו ומקלו בידו, וזכר מימי "ניקוי השטחים" בנגב, והוא סיו בעליצות: —

הג'יפ, הפלמ"חניק וכובע הגרב הופיעו ברבים מהסיפורים, הכתבות והתצלומים

"הציובאת שלך יותר מדי אינטימי. עליך לספרו בעל פה בלבד." בין מפרסמי הציובאתים במדור אנו פוגשים בכמה שמות מוכרים. כמו, למשל, אמיתי עציוני, שיצא ללמוד בחו"ל והפך לפרופסור למדעי המדינה באוניברסיטאות בצפון אמריקה.

בגיליון 587 (30.12.48), הגיליון האחרון בשנת 1948, מודיע עורך המדור: "אל כותבי הציובאתים, לפני חודשיים לערך, שעה שפתחנו את המדור "הציובאת של השבוע", הבענו את החשד שמא לא יצליח ונהיה נאלצים לבקש את קוראינו להפסיק לשלוח אלינו מפרי עטם. והנה, לשמחתנו הרבה, נוכחנו לדעת כי המדור הצליח למעלה מן המשוער — ואעפ"כ נאלצים אנו לפנות אליכם ולבקשכם להפסיק לכתוב אלינו ציובאתים עד להודעה חדשה. על שולחן המערכת נערמו ציובאתים למאות, ואתם, הרי ידעתם, שהננו מפרסמים ציובאת אחד בלבד לשבוע. ובכן, הפסיקו נא לשלוח את יצירותיכם עד להודעה חדשה."

מבין הציובאתים (האותיות ט' ות' מתחלפות בעתון בחוסר עקביות) נזכיר עוד ציובאת בשם "בסימן זכרונות", עליו חתום מנחם גפן, בית חולים צבאי, מס' 10 (27.1.49). בעיקר משם שמחברו, שהיה אז פצוע מלחמה התפרסם לימים כצייר מצלית.

ב"12.5.49 התפרסם הציובאת "הטרמפ", מאת נסים טוקטלי מחטיבת הראל של הפלמ"ח. שבוע אחר כך ראה אור במדור זה ציובאת אחר, שהופיע במדור ב"19.5.49. מעל התוכורת "הפסיקו לשלוח לנו את יצירותיכם (ציובאתים) עד להודעה חדשה..." — הופיע הציובאת "והיה באחרית הימים", כתוב בתבנית ההומוריסטית המוכרת של "איפכא מסתברא", או

תנומה קלה כשהתעוררנו במתיחות-מה נוכחנו לדעת, שהשיירה נעלמה כאילו לא השאירה כל עקבות. היינו נדהמים, החלטנו ללכת דרך השדות, עד שנגיע לאיזה ישוב יהודי. דרכנו את הסטנים, פתחנו את ניצרות-הירמונים והתחלנו לצעוד במרץ. מולנו הופיע ערבי בלבוש אירופי, שחיך אלינו בחיך ערבי. "אהלן וסהלן אל יהוד, אני מקווה כי פניכם לשלום," אמר בעברית צהה. "שמע עלי חסן אל ציובאת, ואני בנו של ראש הכפר הסמוך. גמרת את חוק לימודי בהצלחה באוניברסיטה בקהיר, השתלמתי בלונדון, והיתה לי פרקטיקה בפריז, רואה אני כי איבדתם את הדרך. אין לכם מה לתייא. הרי אתם תהיו אורחי הנכבדים."

אבל כששני הלוחמים מוצאים לפתע את עצמם "מוקפים 130 ערבים עם מקלעים", והם מזכירים את שמו של פטרונוס, מלגלגים עליהם: "מי זה עלי חסן אל ציובאת? זהו בן סורר, פוהו וסתם רודף-נשים. ונוסף על כך הבור הגדול ביותר בכפרנו." ואז יורים בשניים. "אך הכדור שנורה עלי פגע בלוחית-הזהות שלי, ואצל יוסקה פגע בשעון-הכיס, הערבים עשו זבח לכבוד הנצחון, ואז קמו לפתע ה'ירויים', הערבים ברתו מה'רותות' הציוניות, וכך כבשנו שגיני את הכפר, בוכותו של עלי חסן אל ציובאת. מאז נפכה המלה ציובאת והיתה למושג לאומי צבאי."

זהו, כאמור, הציובאת שזכה בתחרות בתום החודש הראשון למדור. בכל התודשים הבאים נדפס בכל גיליון ציובאת אחד, שנבחר מבין רבים. "דואר המערכת" של מדור הציובאת היפנה אל שולחי החומר הערות, תוך איזכור שמם, כך, למשל, הודיעו דווקא לחנה שאלגר מחיל האוויר: "שירים לא יבואו במדור זה, נא לציובת בפרוזה". ולישראל ערב, שי"ח צבאי 7:

"עולם הפוך", בדומה להרבה פליטונים ופזמונים עבריים. מחברו? יעקב קרמי, ד"צ 264. היום קשור שם המחבר במוסד משפטי עליון בירושלים (וראו הצ'יבאט בשלמותו מימין, כפי שהודפס ב"העולם הזה").

"דבר השבוע": שיערים צבאיים

השבועון המצולם הבולט והאופייני ביותר שיצא בישראל על סף היווסדה ובשנים הראשונות לקיומה היה, ללא ספק, "דבר השבוע", מבית "דבר" (הסקירה אודותיו היא רק לשנת תש"ח).

הכתובת בראש כל שער בישרה שהשבועון יוצא על ידי "ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בא"י". בעמוד האחרון צויין שם העורך: מ. בן-אלול. כל גיליון עלה 50 מיל, והכיל 20 עמודים על נייר משוּבֵּחַ יחסית (בהתחשב בתקופה), שבזכותו נשארו הצילומים שהופיעו שם חדים וניתנים לשיתור גם חמישים שנה מאוחר יותר.

התואר "שבועון מצוייר" (או מצולם) הלם את השבועון הזה יותר משהלם את עמיתיו. כמעט מחצית, או לפחות ארבעים אחוזים מ-20 העמודים של כל חוברת הוקדשו לצילומים: השער הקדמי, השער האחורי, צמד העמודים 2 ו-3, שני העמודים המרכזיים בכל גיליון, ולפחות עמוד או שניים נוספים, שגם הם הוקדשו לצילומים אקטואליים, או לאיורים. כך שכל המעוניין בצילומים מן התקופה הדרמטית היא יוכל למצוא בשבועון זה את מבוקשו.

הצילומים המופיעים בשבועון נעשו בידי צלמים רבים. חלקם מוכרים מאוד וחלקם חובבים, שנודמו להם להחזיק מצלמה ברגע הנכון במקום הנכון. רובם נזכרים בשם המלא, אך יש כאלה שזכור רק שם משפחתם, או שמם הפרטי. בכרך תש"ח מופיעים בצד הצילומים השמות הבאים, הרשומים כאן בסדר א"ב: א. אטרמן, יהודה איזנשטרק (או סתם יהודה), אליעזר, ארדה, מ. בן מיכאל, פ. גולדמן, אליהו גולדנברג, חוה גוסלר (או גצלר), ל. דינר, א. האוּזר, הילה, ד. הלפרין, ב. וינוגרד, ה. זאב, ק. טריאסט, י. יעקבי, שמעון מאיר, ה. מנדלסון, נפתלי, סוניה, פוקס (צילומים מהבריגדה), ה. פרנבך, א. פרנקיים, צ'יניק, הנס קאופמן, קלוגר, ק. קליין, י. קסטין, א"י רוזנבלית, בנו רותנברג, א. שפירא, ב. ששון, י. שפטל ו"שירות דבר השבוע".

הנה, לדוגמה, נושאים של כמה מן השערים הקדמיים והאחוריים שבכרך: שערים קדמיים: צעירה כבובע גרב, המנגנת באקורדיון; בן גוריון יושב בתוך קבוצה של חיילים בכומות; צילום לוחמים, מעל לכותרת "הקרב שלא נגמר"; לוחם ולוחמת כבובעי גרב בלילה בעמדה; חייל כבובע גרב, מתוּק רובה צ'כי. אם מרימה תינוק, ברקע: דרך עפר חולית; גבר מנקה אקדה ליד שולחן בחדר מגורים אופייני בקיבוץ. לידו אשתו סורגת והבת מכינה שיעורים; בנות על ג'יפים; ורגע של שמחה – "חתונה של חייל. חייל וצעירה ללא מדים עומדים מתחת לחופה, ולידם רב צבאי".

השערים היחידים בכרך שאינם מוקדשים לדיוקנאות של לוחמים, ונראים בהם מנהיגים (פרט לשער גיליון 7, בו נראה בן גוריון בין לוחמים): פורטרט מצוייר של חיים וייצמן, בשבוע שאחרי הכרות המדינה; דיוקן הרצל; גולדה מאירסון מנפנת לשלום לפני צאתה לשליחות בתו"ל; וייצמן ושפרינצק – "הנשיא במועצת המדינה".

שני שערים קדמיים ושער אחורי אחד בלבד בכרך מוקדשים לאלופי

"הצ'יבאט של השבוע"

"והיה באחרית הימים"

באתר הערבים, עת ישבנו יחדיו ושפכנו את מרי רוחנו על הסדרים "הנאים" של צבאנו, נכנס לפתע צעיר זה, התיישב בינינו, הקשיב לשיחתנו, ופתאום פרץ לדברי אחד החברים ואמר, "חבריא, אצלנו זה אחרת". אנו מזמין חסנו לשמוע "אחרת" כזה ובחפץ לב האזנו לדבריו.

אצלנו, פתח, "הסדרים אחרים לגמרי. הר.ס.פ. עורך בוקר בוקר מסדר לסמלים בשעה 6.00, ואילו את הטוראים מעיד המפקד בשעה 8.00. המורין לספורט מתעמל לבדו על הבמה, לראוה כביכול, ואלו המ"מ עורך את ריצת הבוקר בעצמו. בשעה 9.00 מופיע קצין האפסנאות כשבירדו חליפת בגדים נקיה לכל אחד, והסמל, עוזרו, מכקש את סליחת החברים על הקמטים שבחולצות. הפקיד הראשי עורך את מצבת המתנה לפי הוראות נציגי הטוראים, ואינו מעז להטיל ספק בדבריהם. בשעה 9.30 מופיע סמל המטבח, מגיש תה עם ומודיע שארוחת הבוקר מוכנה. החבריא מתלבשים ונוסעים עם קצין התחבורה לחדר האוכל. במקום מגישים הסמלים את האוכל בפיקוח הסמל. לאחר הארוחה עובר מפקד המתנה ומחלק סיגריות למעשנים וממתקים ל"צמחונים".

אחרי זה מתחילים האמונים. המדריכים מודיעים על התכנית, מחלקים חוברות מתאימות ועובדים בין האהלים, מדגימים ומסבירים לפי דרישת הטוראים. בערב מופיע קצין התחבורה ומחלק גיפים לחבריא, שנים בגיפ – שאר המקומות ל – בנות. בשעה 22.30 מופיעים הקצינים והסמלים למסדר בפני המפקד המתנה, המוסרם ליד הטוראי התורן, "הנאלץ" להשאר במתנה כגלל תפקידו.

כדי לגנון את התכנית עורכים החבריא נשפי ריקודים. כמובן שמוזמנות רק "קצינות וסמלות", גם הקצינים "משתתפים" בתכנית – הם מנגנים, שרים או מוחכים את קצני הפטיפונים ומחליפים תקליטים לפי הצורך.

בדרך כלל אסור לקצינים ולסמלים לבקר באהלי הטוראים, בחדר האוכל, בקניניה ו... בבית השימוש של הטוראים – אלא רק בהיותם בתפקיד.

בכל שלושים לחדש עובר השלם במתנה, מוסר לכל חייל את משכורתו בתוספת דמי שתייה ובילוי לערבים. בכל חמישי בשבוע מחלקים הקצינים למחלקותיהם סיגריות, "ורגינה בלבד", אבנים למציתים ובנוין במדה מספקת. וכמובן, את העיקר שכחתי, ערב ערב בשעה 23.30 עובר השליש באהלים ופניה למראשותי כל חיל פס לערב הבא.

בזאת סים את דבריו, וכולנו יחד נאחזנו ואחד הוסיף:

"אהה, נמצא אח לנביא החזון, והיה באחרית הימים".

יעקב קרמי, ואר צבאי 264

ובשווא. מעניין שמקום קטן ביותר מוקדש בטורים האקטואליים לכמה מהאירועים הדרמטיים והטרגיים שקרו או בעולם הגדול ושאננם קשורים ישירות לנו: "גנדי נרצח. התחיה תורתו" (גיליון 6); או הספד על יאן מסריק (בגיליון 12).

ההתייחסות לשלטון הבריטי ולנציגיו בחודשים שקדמו להקמת המדינה חריפה ואירונית פי כמה מזה שב"הגלגל" (שהיה עתון שירות השידור הממשלתי), ואפילו ב"במחנה". גם לפני תום המנדט הבריטי אין עורכי "דבר השבוע" נרתעים מלעקוץ את הממשלה והצבא הבריטי ה"נייטרלי" בכותרותיהם ובכיתוביהם האירוניים, המעוטרים לא פעם במרכאות: "התחסדות" ערבית ו"נייטרליות" בריטית (צילומי בית הכנסת "אור דו"ע" בגבול יפו, לאחר שהצבא האנגלי פוצץ אותו); "עינינו לבנין ועיניהם להרס" (מעשה הרס של הצבא בכפר עמל) ועוד.

בצד מלחמת העצמאות והקמת המדינה, עמדה שנת תש"ח גם בסימן פתיחת שערי הארץ וגלי העלייה הראשונים. מספר העמודים שהוקדש לשואה, לעולים השוהים עדיין במחנות בקפריסין ולעלייה ארצה עם פתיחת השערים – ועום להפליא. בגיליון 11 הוקדשו שני עמודים מצולמים (הצלם: קלוגר), ל"ילדים ונוער מקפריסין", בצד כתבה מאת אריה ליפשיץ, "מקפריסין לארץ ישראל". השער האחורי באותו גיליון, בו נראתה אחת רחמניה המניפה תינוק, נשא את הכותרות: "התעמלות בוקר במחנה העולים". לקראת העלייה הגדולה". בגיליון 22 הובא צילום יפהפה של שושנה דמארי, בעת הופעה במחנה בקפריסין, ובגיליון 29 – עמוד צילומים, תחת הכותרת "עולים באים". התייחסות ישירה או עקיפה לשואה מופיעה ברשימות על מרדכי גבירטיג (מתבר "העיריה בוערת", בגיליון 12) ועל "המרד בסרבלינקה" (בגיליון 32).

איך לסרוג כובע גרב?

"דבר השבוע" יצא לאור, כזכור, על ידי ההסתדרות הכללית של העובדים, אך אופיו הסוציאליסטי של המו"ל כמעט אינו מורגש בכרך, ומצטמצם לשלושה ארבעה איזכורים, כגון: "ועידת ארץ ישראל העובדת בניו יורק", "חג האחד במאי", וגם צילום של "הועד הארצי של ארגון עובדי המדינה שבהסתדרות" (במרכז התמונה: שני נציגים חובשי כיפות ולבושי שטריימל). בין כל יתר עמודי הצילומים מוקדשים רק שניים ליובלות של אירועים שקדמו לתש"ח: "החי"ל בחזית" (3 שנים לבריגדה. בגיליון 10. צילום: פוקס), ו"ביובל ה-70 שנה לפ"ת" (גיליון 33).

כובע הגרב, מסמלי התקופה, מופיע ברבים מן השערים המצולמים, וכן בצילומים פנימיים ובאירוי הלוהמים של אריה נבון, נחום גוטמן ואחרים. גם כמה מן האמנים המופיעים בפני החיילים (טובה פירון, אליהו גולדנברג, יעקב רבא, אליקום שפירא) מצולמים (בדומה לאמרגן ואלין ב"העולם הזה") כשלאשם כובע צמר מיוחד. ולמי שאין עדיין כובע כזה מציעה מרגלית עקביא בגיליון 8: "נעשה בעצמנו כובע שומרים", ומסבירה בפרוטרוט כיצד לסרוג את הכובע המבוקש.

מעניין ששם הפלמ"ח כמעט אינו נזכר בכרך. רק בגיליון שיצא יום לפני הכרזת המדינה (גיליון 20) הוקדשו לו שני עמודי צילומים, "לפקודה תמיד אנחנו: שבע שנים לפלמ"ח", שם גם הופיעו, ללא תווים וללא שם המחבר,

ה"הגנה" וזה"ל: האלוף דוד מרכוס (בשער החוברת המבשרת: "דרך חדשה לירושלים"); "אלוף יגאל ידן מרצה לפני העתונאים על המצב בחזית"; ושער אחורי אחד: "מפקדים בחזית רמלה-לוד. ראשון מימין יצחק שדה (אגב, צילומו של יצחק שדה כספורטאי מופיע גם במדור הספורט, תחת הכותרת "בימים ההם", בגיליון 43).

גם חלק מהשערים האחוריים (שבכל אחד מהם צילום גדול, ומתחתיו טקסט) משקפים בדרך כלל את ימי המלחמה והקרבות: "הילדים מטים שכם. ילדים בנגב עוזרים למלא שקים בשביל העמדות"; "בחור ממשמרות הנגב: בתור בכובע גרב עם סטן, על רקע שקי חול בעמדה", ועוד. שני שערים אחוריים נראים "אזרחיים" חקלאיים, בדומה ל"צילומי הסוכנות" המוכרים, אך גם הם קשורים למצב. בשניהם נראות נערות צעירות העוסקות בחקלאות. האחד, שצולם בידי הקריין אליהו גולדנברג (אביו של דודו טופו), נושא את הכותרת "אנו ממשיכים". נראית בו נערה במכנסיים קצרים ומגפיים, הנושאת בידיה שני דליי חליבה. גם בשער האחורי של החוברת הבאה נראית נערה בעת עבודתה: "הנערה עם התפוחים". אך ההסבר קושר את הצילום לעולים המגיעים לארץ: עולה חדשה, שניצלה מן המתנות. נערות עולות מופיעות גם בשער האחורי של החוברת הבאה: שתי חברות ממחנה הריכוז ברגן בלזן נפגשו בארץ. בצילום: שתי צעירות, המתחבקות בתום.

התייחסות אירונית לבריטים

הקמת מינהלת העם וטקס הכרזת המדינה תופשים מקום חשוב בחמישה גיליונות – מ"17 עד 21. בגיליון 17 (22.4) מופיעים צילומי "הישיבה הראשונה של מינהלת העם", וסביב לצילום מופיעים דיוקנאותיהם של כל חברי המינהלה. כותרות גיליון 20, שיצא ב"13.5.48", יום לפני הכרזת המדינה, מבשרות "על סף העצמאות", ו"השעה הגדולה מתקרבת ובאה" (מאמר מנוקד). בגיליון הבא, 21, שיצא שישה ימים אחרי הטקס ההיסטורי (20.5), מופיע בשער לא בן גוריון אלא חיים וייצמן. עמ' 2-3 מוקדשים כולם לצילומים מהטקס: בן גוריון בצל תמונת הרצל קורא את ההכרזה של הקמת מדינת ישראל. דוד רמז ושרתוק תותמים. אליעזר קפלן תותם. ו"הנציב הבריטי האחרון יוצא את הארץ". כותרת המדור "בשער": "נעמוד ואף ננצח". בראש המדור "השבוע בארץ" מופיעה הכותרת: "תחי מדינת ישראל", ובעמוד ממול – עמוד צילומים תחת הכותרת "יפו נכנעת". במדור ביקורת שידורי הרדיו, "הערות של מאזין" ב. רון סוקר את השידור החי על "בשורת המדינה ביקול ישראלי".

המאבק הדיפלומטי באו"ם (כך כתבו אז עדיין את שם הארגון) ובוושינגטון זוכה למספר זעום של עמודים. כבר בגיליון 1 בכרך מופיעים צילומים מ"פלאשינג מידאו: מיד אחרי החלטת האו"ם". בגיליון 13 קובע "דבר ההגנה": "העם היהודי לא נרתע ולא יירתע", ומפרט: "הנסיון של ארה"ב להפוך את החלטת או"ם על ארץ ישראל פוגע יותר בקיום האומות המאוחדות". "פיקוח או"ם אך לא בוינציה" (כל ילד הכיר בימים ההם את שמו של ארנסט ג'ווין, שר התוך הבריטי, העוין לציונות), מכריזה כותרת בגיליון 25. בגיליון 29, בין צילומים שונים מהאו"ם, מופיע צילומו של הלוחם הנאמן באותה חזית, אבא אבן, אך שם משפחתו מנוקד עדיין בחיריק

לי גדנ"ע הקטר ערני קבוש יראה עמוד 7.

צילום - פ. ציטניק

מאז היות העתונות העברית

בחנוכת בית "דבר" הזכיר נ. רובשוב לטובה את "בניו ונכדיו" על עתון פועלי ארץ ישראל: את "דבר לילדים", שמוינע לרבות קוראים צעירים: את "דבר הפועלת", שהתחבב מאוד על קוראותיו ועל קוראיו ונעשה לאחד מנכסי התרבות היקרים לנו; ואת "דבר השבוע", שהפך למוסד עממי גדול, נפוץ ונושא על גליו את דבר העברית למרחבים - במסדים כאלה, כאשר לא ידענו מאז היות העתונות העברית.

האחראי: פ. בראלול, המריל "דבר" בע"מ, ת"א סינטיק 45, ת"ר, 199, סל. 6311, נדפס בדפוס "דבר", העסיפה בדפוס "דבר".

חיילים מעיינים - איך לא - ב"דבר השבוע"

שטקלים (ילן) פירסמה שיר בשם "זכרו אותי", לזכרה של רחל ולצדרייס אשר נפלה בקרב על ירושלים (גיליון 28). בהספד על העתונאי יצחק בן דור נזכר כי בנו, חיים, נפל בקרב. וכן ברשימה על המחזאי מ. רוסט, שמחזהו הוצג אז ב"המטאטא".

"השבוע בארץ" בניקוד מלא

ב"דבר השבוע" של אותן שנים היו מדורים קבועים, חלקם מנוקדים כדי להקל על העולים החדשים. כאלה, למשל, היו המדורים האקטואליים "השבוע בארץ", ולצידו "מאורעות השבוע בעולם", מדורים נוספים: "עולם ומלואו", בעריכת "מלקט", והמדור "בשער" (החתום ד.ה. = "דבר השבוע"). על המתרחש בארצות ערב כתב מנחם קפליוק (שתתם ק. מנחם).

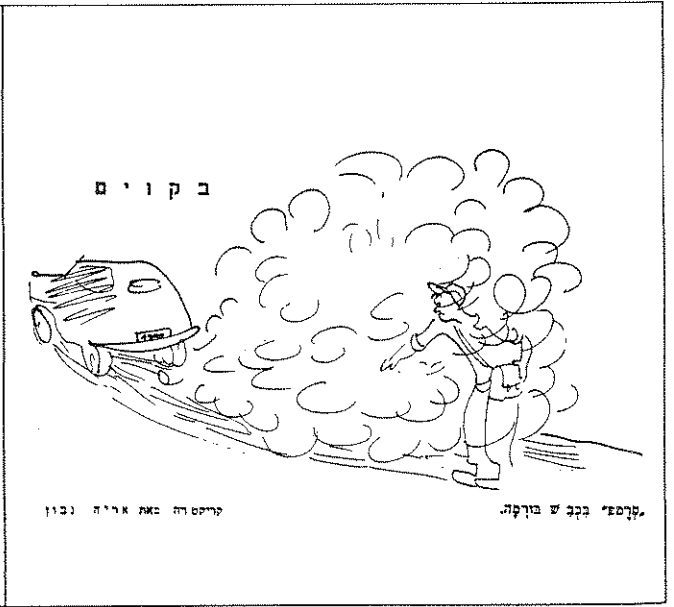
לפחות שני עמודים בכל חוברת הוקדשו לספרות. שני עמודים נוספים – לקולנוע (בעריכת ד. בן אלול, בנו של העורך), ושניים לספורט (בעריכת אליעזר רואי). בעמודים האחרונים של השבועון (עמ' 18-19) הופיעו המדורים השבועיים הקבועים לענייני שידור ובידור; מדורי השחמט והתשבץ בעריכת שאול הון; "פינת צחוק" (בדיחות), "הצברים הללו" ("הוכמות" של ילדים). בעמודים האחרים שובצו מדורים קטנים כ"עברית כהלכה" (בעריכת ג. רבן, מנוקד), ומדור קטן בשם "בחן את ידיעותיך".

בצד המודעות המסחריות הפוזרות בעמודי השבועון מופיעות מדי פעם גם מודעות בעלות אופי לאומי או ציבורי, כך, למשל, המודעה "תרומת דם מצילה חיי אדם", או המודעות המצויירות, מעשה ידי מיכאל קרא, "אל הדגלו". בגיליון 22, שיצא ב-27.5, כשבועיים אחרי הקמת המדינה, הופיעה מודעה של המלווה הלאומי תחת הכותרת "זהכית באויב", ובגיליון 29 – מודעה של מינהלת העם "לכל יהודי בארץ", המבשרת על "המלווה הלאומי". השבועון עצמו "כיכב" בשני שערים אחרונים: בשער האחורי של גיליון 10

מילות שיר הזמר היחיד המופיע בכרך: "צ'יובאת: משירי הפלמ"ח". כיבוש ערים, רובעים וכפרים ערביים הונצח בעמודי הצילומים, וגם באיורים דקים של אריה נבון, המראים את דמותו הישראלית כל כך (מכנסיים קצרים, תיק עור מרופט, כגזבר קיבוץ) של "המושל הצבאי" (על רקע התושבים הערבים, גיליון 30). בעיית הביזה של בתי הערבים ורכושם נדונה רק במקום אחד: ברשימתו של אליעזר ליבנשטיין (לימים: ליבנה), "עמק העכור", המופיעה בגיליון 29. הכותרת רומזת, כמובן, למעשהו של עכן המקראי, שטימא את ידיו בביזה ובשל כך נזכר שמו לדראון.

ירושלים הנצורה ונפילת העיר העתיקה תופשים מקום לא גדול בכרך. אולי מפני שהמערכת שכנה בתל אביב. רשימה קצרה מאת אורה חופי – מרגלית נושאת את הכותרת "מפי ילדי העיר העתיקה". בשער גיליון 25 מופיע דיוקנו של האלוף מרכוס, ובגוף הגיליון עמוד צילום "דרך חדשה לירושלים (נסללה בעצם ימי הקרבות)". גם בגיליון הבא, מס' 26, נושא עמוד צילומים את הכותרת "בירושלים, בימים אלה", ומופיע בו צילום של דוד שאלתיאל, מפקד העיר. רק פעם אחת זוכה ירושלים לשער קדמי ואחורי גם יחד באותו גיליון, וזה דווקא בזכות השלג. גיליון 13 בישר: "שלג כבד ירד בירושלים", ובשער האחורי הובא צילום של ד"ר דב אשבל, "שלג על הר הצופים".

בניגוד לשני העמודים הקבועים ב"העולם הזה", שהוקדשו מדי שבוע לנופלים, מועט מאוד מספר העמודים ב"דבר השבוע" בנושא כאוב זה. בגיליון 32 הופיעו צילומי "לוחמים שנפלו בחזית המרכזית", בצד "מכתב לציפקה" מאת חייל בשם עוזי, שנפל בקרב. משוררים כיוכבד בת מרים (גיליון 14) או ראובן גרוסמן (גיליון 18), ששכלו את בניהם במלחמה, מיוצגים בכרך בשירים על נושאים אחרים. אך אהרן אשמן כתב שיר בשם "הלוחם שנפל" (גיליון 25), ומשוררת הילדים הירושלמית מרים וילנסקי –

שתי קריקטורות – ושני סגנונות – ב"דבר השבוע" של תש"ח

17, 26.

חלק מהמדור לספרות הוקדש לשירים, לא פעם בליווי צילום־דיוקן יפה של המשורר או המשוררת. למשל, ישראל אפרת מארצות הברית. בין המשוררות המיוצגות בכרך תש"ח: אלישבע, אנדה, יוכבד בת מרים, מרים וילנסקי־שטקליס (לימים: ילן).

מפאת קוצר היריעה לא נעסיק במדורי האמנות, בטס־מים וטורים ספרותיים מחוזיים, בקריקטורות, בהומור ובפזמונים.

"במתנה": תחילה, עתון במחתרת

השבועון המצולם השלישי שנולד באותן שנים היה "במתנה". גיליונו הראשון הופיע בח' באדר תש"ח, 18.2.48. שם העורך אינו נזכר בו (היה זה משה שמיר), ובכל הגיליון כולו מופיעים רק שמות־עט מרומזים, ואין למצוא בו אפילו שם מלא אחד (אימת האנגלים, ששלטו עדיין בארץ?).

דבר המערכת, המופיע לרותב שני טורים מתחת לשם העתון ובחתימת "שמגר", נושא את הכותרת "לנצח במלחמה", והוא כתוב בסגנון של פקודת יום, רצוף שורות מודגשות:

לנצח במלחמה – והו תפקידנו היום. למגר את האויב בשדה־המערכה [המשפט האחרון מודגש בפיוור].

זהו התפקיד הקונקרטי, המייד, תפקיד השעה, ישנם תפקידי דור; התיישבות חלוצית, עליה, הקמת־משק, הקמת־המדינה, תחיית התרבות העברית. וישנו תפקיד מידי, אשר כרגע מתכנסת לתוכו כל משמעותו של חזון־ישראל בדורנו, תפקיד מידי, אשר רק בביצוע יובטח קיומם ואפשרות־הגשמתם של כל התפקידים הגדולים המקובלים של דורנו – והתפקיד הזה הוא לנצח במלחמה [שוב, המשפט האחרון בפיוור].

והסיום?

כל הכוחות, כל הנוער, כל הישוב, במאמץ, בנאמנות, במשמעת בנשק ביד ובכלי־עבודה ביד, ברובה ובמחרשה, ביחידה כזאת או אחרת, במאוחד ובמלוכד – בתקרבה ובנכונות לכל – כך עושה את עבודתו הקדושה העם העברי החותר אל הנצחון [שלוש המלים האחרונות מודגשות].

על הרשימה "מחבר אל חבר" בעמוד הראשון תתום "זאבי" (האמנם רחבעם?). ומיהם א' סוקר, המופיע שם (ואולי אפרים תלמיז?); מ' מחנאי (מ' שמיר?), "טוראי" (יעקב אורלנד, שחתם אחר כך בכינוי זה על הטורים הסאטיריים המתחזרים שלו?) ויצחק בן זאב (יצחק זיו־אב, שהשתתף בגיליונות מאוחרים בשמו?). בציור השער נראה חייל יורה. בגוף הגיליון נכללו רשימה על "המערכה בגוש עציון, לזכר הל"ה", ורשימה "מפי חברים".

גם גיליון ג' (ו' באדר ב' תש"ח, 17.3.48) החזיק ארבעה עמודים בלבד. בשער, מתחת לכותרת ציור בסגנון המזכיר ציורים מברית המועצות, תתום בידי יוסף פרידמן ושמו "ועדת הביצוע": שלושה לוחמים צועדים יחד בשדות, כשמעליהם מטוס ובאופק שתי ספינות. האחד, גבר מווקן, מעשן, בדומה למלחים על סיגריות "פליירס" האנגלית ובמגבעת "רפולית", ונושא קלשון על כתפו. השני – צעיר ייפה בלורית, לוחם תש"ח טיפוסי, המתקדם כשהוא מחזיק בידיו תת מקלע סטן. השלישית – צעירה שחורת שיער, תיק עזרה ראשונה למתניה וסטן בידיה.

מימין לציור – דבר המערכת, הנושא את הכותרת "המהלומות", וכולו

נראה ילד מעיין ב"דבר השבוע", ומתחת לצילום: "גיליון זה של 'דבר השבוע' נדפס בעשרים אלף טפסים. בעתונות העברית אין לזה תקדים, כי שבועון צעיר, שטרם מלאו לו שנתיים ימים, יגיע לתפוצה כה גדולה. אכן, נתחבב 'דבר השבוע' על חוגים רחבים ביותר בארץ וגם בגולה, וקוראים אותו בעניין מבוגרים ונוער. והתפוצה שלו מוסיפה לעלות במספרים גדולים מדי שבוע בשבוע." השער האחרון של גיליון 47 מוקדש לעתון האב: לחנוכת בית "דבר".

מדורי הספרות: משעול צדדי

כמעט בכל גיליון הוקדשו, כאמור, לפחות שני עמודים לנושאי ספרות. אבל בשעה שהמדורים האקטואליים, עמודי הצילומים ומדורי הבידור שיקפו את המציאות בארץ ואת "דופק הזמן", נראה שמדורי הספרות השתייכו לזמן ולעולם אחרים ונראו מנותקים לרוב מן המציאות ומן הורמים והיוצרים הדינמיים הבולטים בתקופה, ובעיקר מן הספרות הצעירה. לעתים דומה היה כאילו הם שייכים ל"קליקה" מצומצמת, שרבים מתבריה אינם נמנים עם השורה הראשונה של היוצרים בארץ, או שנימנו פעם עם שורה כזאת, אלא שכתיבתם אינה עוד כשהיתה.

פה ושם מופיעות רשימות, חלקן בנאליות, על בני הדורות ה"קלסיים": פרץ, ביאליק, טשרניחובסקי, עגנון וכדומה. כמה מצעירי "דור ביאליק", שזנקו בינתיים, הופיעו בשבועון מדי פעם, ולא תמיד במיטבם. יעקב פיכמן פירסם רשימות, שירים ודברי פרוזה, כשלפעמים מצטרפים אליו גם יעקב כהן ודוד שמעוני. אשר ברש תרם רשימות ומשלים בפרוזה (חלקם מנוקדים) ושירים.

האחרים הם בני "דור הביניים", כמו ישראל אפרת, משה בסוק, אברהם ברוידס, יוסף הנני, מאיר מוהר ואחרים.

מבני דור שלונסקי־אלתרמן יוצגו, כמדומני, בכרך תש"ח רק שניים. האחד הוא נתן אלתרמן עצמו, שהכרך הראשון של שירי העת והעתון שלו, "הטור השביעי", הופיעו במהלך אותה שנה (מודעה על כך הופיעה בגיליון 22, 27.5.48. מחיר הספר 1,400 מ"א). לכבוד יציאת הספר, נדפסו בניקוד על פני שני עמודים ארבעה מהטורים האקטואליים ביותר. שניים מהם קשורים בהעפלה הבלתי ליגלית ("נאום תשובה לרב חובל איטלקי" ו"דו שיח בין נחשון וגונן"), ושניים – במציאות של תש"ח ("מגש הכסף" ו"איום ופירוש"). המשורר השני, בן חוגו של אלתרמן, המיוצג בכרך בשיר אחד, הוא יעקב אורלנד, ששירו האקטואלי "לא ראיתי רובה בבית" הופיע בגיליון 10.

מפליא, אבל הווי החיים בארץ הופיע רק במספר קטן של סיפורים: האחד, מאת עבר הדני, ושניים משל "צעירים" יותר, ילידי הארץ: מרדכי טביב ויהושע בר־יוסף. צעיר ממש היה רק אחד: מנתם תלמי, בסיפורו "ביקור לילי". לבני הדור הצעיר, דור תש"ח, "דור בארץ" – זה הדור, שבניו ובנותיו הופיעו כמעט בכל שער קדמי ואחרון אין ייצוג עמודי הספרות.

לעומת זה, הופיע הווי החיים בעיריה במזרח אירופה בסיפוריהם הארוכים של זלמן רובשוב־שור, מרדכי האלטר, מרים זינגר, וכן בשירים האפיים שתורגמו מידיש של א. סוצקובר (בתרגומו של אביגדור המאירי), אברהם ליסיין (בתרגונו שמשון מלצר), ובשיריו הארוכים של מלצר עצמו (גיליונות

מה בין עתוני בוקר לעתוני ערב?

א

מבול עתוני הערב שירד עלינו, ההתחלת רות הקולנית על נפש הציבור וכל אותם סמנים דמגוגיים-זולים, שנוקטים עתה לצורך בהם לב קוראים — סימנים מדאיגים הם להווי גרוע, שהתחיל משחרר בתר-כנו. עדין נכוש המאבק הרוחני, עדיין לא הוכרע גורלו. אך לא נשאר לנו זמן רב לשיקול דעת, להתערבות פעילה, לשינוי פני הדברים.

שתי נשמות מתרועעות בעתונות העברית, כבכל העתונות העולמית: העתונות יורשת הספרות והלוצת הספרות, בעלת היעוד התרבותי, החינוכי, הפוליטי; ומ'איך — העתונות כענף מסחרי, כאחד העסקים, שכל עיקרה התהוות על השיק, הגדלת הרווחים. מה המגמה שידה תהא על העליונה?

המאבק הוא חמור ובעל ממדים עולמיים. בהתפתחותה של העתונות, בדומה לשאר ענפי הציביליזציה, אנו מוצאים את שמש הקידמה מלווה צללי הסיטרא אחרא.

כל הישג חדש, שנועד להביא ברכה, הביא תוצאות הפוכות כל אימת שנפל לידים גסות של ארובי הקידמה והאנושות. שפעת אמצעי המחיה מלווה, משבר מחמת שפע; התפתחות הפיזיקה מסייעת בידו יצרני כלי-מסחית, והחומיה נעשתה מקור גאזים מרעילים.

אותו החוק של הנוגוד, הדיאלקטיקה של על התפתחות היי התרבות והרוח, במובן המצומצם יותר, הגדלת התפוצה של הספר מלווה נחשול, "הספרות" הפור-נוגרפיה, הבלשית וכדומה; מול ההסברה הרעיונית קמה התעמולה הקולנית, המגרה יצרים נטולירסו, והעתון — הבטאון לאינפורמציה ולמלחמת דעות — נעשה מכשיר לסילוף הידיעות, לרכילות ולבל-בול הדעות והחושים.

הסכנה הנשקפת לעתונות העולמית מקורה לא רק ברודפי בצע, שהפכו את העתונות ל"עסק גדול", הארוב יושב גם בנוכי הנפש של הקורא עצמו. מעבר לסף הכרתו של האדם אורבים אותם היצרים הכבוליים, המרוסנים, המצפים להשתחרר מעול הצנזור המוסרי-החברתי, והעתונות "החולה" היא שִׁדְרָתָהּ להם דרור.

ככל שיוגבר בעתונות העסק על היעוד התרבותי — כן תוסיף ותתעלם מציוויי ההכרה והחובה הציבורית ותרבה באפלי-ציה ליצרים, לרגשות פרימיטיביים ביותר.

זה סוד הצלחתה של העתונות הצהובה וסופה שהיא מאלצת גם את העתונות האחרית להחליף את האחריות וישוב הדעת בסנסציה והוצאת לעז.

אמנם, אין עתונות זו מבטאת ואינה משקפת נאמנה את דעתו של הציבור. רק 20 אחוז מעתונות אמריקה תמכו בבחירתו של רוזבלט ב'1944, ואף-על-פי-כן נבחר הנשיא ברוב מכריע. ב'1945 תמכו רק 30 אחוז מעתוני אנגליה במפלגת העבודה בה בשעה ש'46 אחוז תמכו במפלגה השמרנית. אך מיליוני הקוראים העלו לשלטון את המפלגה, שהתחייבה לסוציאליזם במדיניות הפנים והחוצ.

אף-על-פי-כן רב כוחה של העתונות בעתות משבר, שעה שמתחילה להשתרר כהלה, והעתונים אינם מרסנים ואינם עמונים את הציבור, אלא מגבירים את הלכיה-הרוח של הפסיכולוגיה ההמונית ורוכבים על הנחשול, שנתחולל בעורחם, איום ונורא תפקידה של העתונות הצהובה ערב מלחמה ובעצם ימי המלחמה. ליבוי יצרים הריחו מקור היתות ועיסוקה העיקרי.

ב

והעתונות העברית בארץ-ישראל — מה יחא עליה? התלך בעקבות המתוקנים או המקולקלים שבגויים? התשאר נאמנה לעצמה ולתפקידה או התגלגל במדרון הירידה התרבותית, שממנה נחלצה עם עלייתה מיוון הגולה?

העתון העברי בארץ נחשב כאחד מענפי הכנין של הישוב, הוא נועד ליטול חלק ככובד ביותר בעיצוב המותו הרוחנית של העם החוזר לארצו, ואמנם ליה במשך שנים את הלוצי הישוב בכפר ובעיר ונתן ביטוי נאמן למאוייהם העתורים, ללכטיהם הכנים, לא הסיה את דעתם מהעיקר, לא גירה יצרים ולא היוו את נפשם ברומאנים זולים, הוא ביקש למוג את ההסברה היסודית, המאלפת, עם אפקט אינפורמציה שוטפת, בת יומה, הוא הינך לעבודה פרודוקטיבית, להגנת ולגבורה נאמנה; למע-מעט לאומית ולמיווג האידיאליים הלאומים עם אידיאליים סוציאליים וסוציאליסטיים

(כשהמדובר בבטאוגי הפועלים), לליכוד העדות השונות, וכן ליחס אנושי אל הש"כן הערבי, שנוגד עלינו לחיות עמו בצור. תא, דומה, כי חלק מהעתונות העברית, בעיקר עתונות-הערב, התחילה מתפרקת מהמשען הכבד של ערכים ובחורת לה דרך קלה יותר ומחייבת פחות.

כלום מקרה הוא, שהעתונות הזאת משקפת דעות, שייצגו לעת ערב הוא כפרר פורציה הפוכה למשקל הדעות והזרמים לאור הבוקר וליחסי הכמות בהכרעות הציבוריות השונות? אין זאת, אלא שקור-איה מחפשים לא אינפורמציה, כי אם גירוי אמציונלי, פורקן ליצרים כבוליים, פת-רונות פשוטים ופשטניים ביותר במקום אידיאולוגיה, שאינה מתעלמת מקשים ומהצדדים השונים של הכעיות הנזונות, העתונאי של עתון-הערב מדגדג יותר מני-אזמו השקול של מנהיג פוליטי או ממאמרו הרציני של עתונאי, האחראי בפני מפלגה, הסתדרות או בפני השקפת-עולם מצטר-נית. הוא יכול למתוח בנקל בקורת על הכל ועל כולם — כשהוא עצמו פטור מכל אחריות, הוא "צורך הומיד", כי כאדם חסר-השקפה ונטול זכרון ומוסר-כליות — יכול הוא לכתוב היום את ההיפך הגמור ממה שכתב אתמול, וכן יכול הוא לסמוך על "עולם-גולם", על שכחה של המונים, שהתפרקו מכל דפוסיים רעיוניים מחייבים, כשהם גישאים על גלי יצרים משולהבים, כי אין הפובליציסט הדמוגו כתוב את האמת לאמתה, אלא מה שמתאים להלך-הרוח של הרחוב, קנה המידה שלו — רמת האינטליגנציה הנמוכה ביותר, שהיא גם המכנה המשותף לרחוב" עם דמדומי הערב, כי על כן תמצא בין קוראי העתון נות הוולה לא רק פשוטי עם, הפוסעים פטיעותיהם הראשונות בשדה ספר, אלא גם כמה קוראים ותיקים של כתבי-עת, אשר מטרה אחת לנגד עיניהם — להתפרק ולהשתלהב במקצת באש הזרה.

לשבחו של הציבור הארץ-ישראלי יש לומר שאצלנו אין הצלחה יתירה לעתונות הרחוב לעומת העתונות האחרית (בהשוו-אה לארצות אחרות), ואף-על-פי-כן נכונה מרובה, כי כמה זמן נזכר להתקיים בכפיר-לות זו, להרוס בערב את אשר בנינו ביום, לחסל את אשר השגנו ברוב עמל במשך שנים-שלושה דורות של בנייה ויצירה רבת אחריות בארץ?

בן-יהושע

בשורות עידוד:

באבו כביר של יפו, בפלוגיה שבדרום, בכפר-קאנה שבגליל התחתון ובחוסנייה שבצפון-מזרח הלבנה ההגנה מהלומה קשה ומוחצת בריכוזי-הכנופיות ובבסיסהן. את פעולותיה של ההגנה מכתיבים שיקולים צבאיים תכליתיים. לא את הנקודות הערביות שקל להתקיף היא בוחרת לה לפעולותיה, אלא את הנקודות שהשיקול הצבאי מחייב להתקיף אותן. התקפותיה של ההגנה כוונת כנגד מסרות קשות-ביצוע ביותר, כנגד ריכוזי הכנופיות ובסיסהן המבוצרים והמוגנים היטב... לעומת התקפות המחץ הללו של ההגנה מצטייר כשלוגם הברור והחרוץ של הערבים בכל התקפותיהם על הישובים העבריים. פרט לכמה מקרים בהם עזרו להם הבריטים - בתפקיד ומחוז לתפקיד - לא הצליחו הערבים עד עתה אף באחת מהתקפותיהם...

שנועדו לעודד: "יצאנו להתקפה. ההגנה - אגרוף מוחץ" (בחתימת שמגר). כותרות אחרות: "פקודת יום למבצעי המשימה", "כך חוסל עבדול קאדר", "קרב בבני דניאל", "מגיני משמר העמק מתקיפים". ס. יהוד מפרסם כמה מכתבים של בן דודו, יחיעם וייץ, שנפל ב"ליל הגשרים" ב-1946. בגלל הפסח מובא בניקוד טורו של אלתרמן, "הגדי מן ההגדה" ולצידו שלושה פזמונים חדשים, המוקדשים לשתי יחידות לוחמות. האחד, "שיר ניידת" מאת מ"ד: "נודי ניידת, על כביש מתפתל". השני, חתום בידי "הלל" (ע' הלל?): "מחלקה תבלנית" (באותה תקופה הושר, כוכור, "שיר התבלנים" של הפרו. והשלישי, "מצב-הרוח מרומם תמיד".

המדינה קמה

גיליון ה' הופיע ביום ה', י"א באייר, 20.5.48. כלומר פחות משבוע לאחר הקמת המדינה. כותרתו: "המדינה קמה - הפלישה החלה. ירעמו תותחינו". כמעט כל הרשימות עדיין חתומות בשמות-עט: "צלף", "מגל", "ירושלמי". מעניין שאחת הרשימות מסיפה כנגד "מעשה עכו" - מעשי שוד וביזה של חיילים, לרבות גניבת נשק מתבריהם ("השוד מעורר בחייל את כל יצריו האגואיסטיים, את הדאגה לעצמו ולבשרו - ומפנים את מחשבתו מהעיקר, מהמלחמה בה הוא צריך להתרכז. כתוצאה הכרחית ממעשי עכו כלפי שלל האויב באים הגנבה והגזל של חייל מרעהו). במדורי הבידור - "תשבץ הרימון" (מאת מ.מ.ג.) בצורת רימון יד, ואורי "קומיקס" של הקריקטוריסט א. שליין.

בגוף גיליון זה: ידיעות על צפת ועין זיתים. וגם הפעם מופיעים רק שמות-עט. דבר המערכת חתום שוב בידי "שמגר", ויש רשימות בחתימת ואבי, ד. אחי-אליהו, יחף (חיים פיינר-חפר?) רשימתו נקראת "אלה מסעי הצ'יזבטרון".

גיליון ה' של "במחנה" בשנתו הראשונה, במתכונת של ארבעה עמודי עתון יומי, יצא ביום ו', ו' בניסן תש"ח, 16.4.48 - כלומר, כחודש לפני הכרזת המדינה. אבל מעניין שבשער כבר מופיעות המילים "הכרזת העצמאות", בשער ציור (יוסף פרידמן) של משה רבנו המרים ידיו - כדי שיגבור ישראל. העמוד הראשון ואלה שאחריו מלאים גם הפעם כותרות

במחנה

גיליון א'

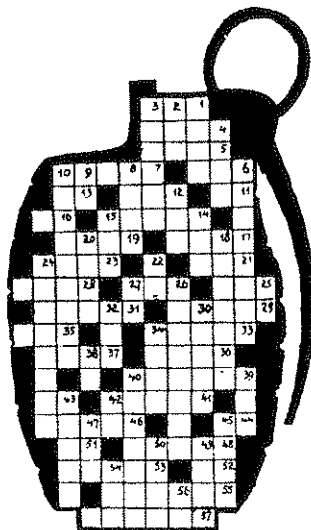
על מוצרת

מהו, מסרת מלחמתנו? לכל מי נכבדים האמצעים ומתוות דרכי הלחיק קדם כל זכור שלא אנו פתחנו ב ולא אנו המעוניינים במלחמה. לחסמים מתנכלים לקיומנו ואנו חייבים להתגונן גם התקפותינו על בסיסים של כ מסערכת הגנתנו. פעולות התקפה אלו או השתלטות. אין בכיונתנו להתקיף או אנו ביחסי שלום אתה. הגילוי הרוצני מוותרת האמתית על המלחמה. את מ שהצביו לעצמם הצדדים הלוחמים. אנ למנוע התקפות עלינו וכדי למגר את אינה יכולה להערך ע"י פעולות התגו לת קורף. הוא מוקף את מתקפיו ומה אם לא יעשה כך - ינוצח. מלחמ ספעולות-התגוננות ופעולות-התקפה. את אופיה. אלא המטרה בלבד - מי מהו, מאידך, מסרת-האויב? במלחמה?

לניצח במלחמה!

יתכן שנקבל עזרה מארגון האומות המאוחדות וממדי-נותיו - אך יתכן גם שלא נקבל אותה. אפשר גם שימשך ההסגר שהוטל עלינו על ידי השלטון הבריטי. המשתף-פעולה עם המתנקשים במדינה היהודית והמתנכלים לשלום העולם. יתכן שהמדינות הערביות-השכנות ישלחו רק כנופיות לארץ אך יתכן שהתערבותן תהיה גם יותר גלויה ויותר מסוכנת. - אם כך ואם כך - חייבים אנו לניצח במלחמה. כל הכוחות, כל הנוער, כל הישוב, במאמץ, בנאמנות, במשמעת, בנשק ביד ובכלי-עבודה ביד, ברובה ובמחרשה, ביד, ריגול או אחרת, במאוחד ובמלוכד - בהקרבה ובמחויבות הקדושה העם השברי

לניצח במלחמה - זהו תפקידנו היום. למגר את האויב בשדה-המערב. זהו התפקיד הקונקרטי, המיידי, התפקיד-השעה. ישנם תפקידי-דור: התישבות-חלוצית, עליה, הקמת-המשק, חקמת המדינה, תחית התרבות העברית. וישנו תפקיד מיידי אשר כרגע מתכנסת לתוכו כל משמעותו של חזון-ישראל בדורנו. תפקיד מיידי אשר רק בביצועו יובטח קיומם ואפשרות-הגשמתם של כל התפקידים הגדולים המקובלים של דורנו - והתפקיד הזה הוא לניצח במלחמה. אין לדעת איך תתפתח המלחמה. ברור כי לפנינו תהיה דדות קשה וממושכת אשר תבטיח את קיומנו. את מדינתנו כיש לניצח במלחמה.

תשבץ "הרימון"

מאת ג. מ.

מימין לשמאל: (1) חלק בקלע מלמעלה למטה: (1) לחסל. (2) מר-ברך הנע אחרת כאשר כל החלקים כו צבאי בצבא הבריטי. (3) בתי הק" נעים קדימה. (4) אמצעי להשלמת ברות של הרומאים. (4) דבר השלטון הצדק. (5) סיבה. (6) ביח"ד לשמורי אל העם. (6) אלת האהבה היגית. (8) פירות. (7) כינוס. (11) בהמה. (12) הארץ. (9) חיה כבדה כשקל. (10) השקר הטוב ביותר. (13) ספציא הסי' לסוף. (14) יובש. (16) סמו הקודם של לורד סטפילד. (17) המערכת המכרעת במלחמת העולם הראשונה. (19) סכר. (21) צעיר. (23) חבר קבוצת רבוביטס בנגב. (25) אחד סטפרי רך דיארד קפלינג. (26) מעשה שלא נס' חיים. (28) מארצות הברית. (29) תני אטרון. (31) כתב עת בצפון הארץ. (33) יום המשפחה הקודם של בית המלכות הבריטי. (35) הכרחי להקמת אהל. (36) סט. (37) הסלב האחרון בעריכת חומר לעתון. (39) אחת מתי' סונתוי של דון קיסוס. (41) כ"י. תצא תורה. (43) איש הטוב. (44) נחשול. (46) מפתח. (48) קוף קטן. (51) כורת בטיה. (52) כו. (53) מונח סכני שבביל פסק. (55) אמצעי להסי' כרה ואינטרמציה. (57) צורתו של התשבץ.

(1) לחסל. (2) מר-ברך הנע אחרת כאשר כל החלקים כו צבאי בצבא הבריטי. (3) בתי הק" נעים קדימה. (4) אמצעי להשלמת ברות של הרומאים. (4) דבר השלטון הצדק. (5) סיבה. (6) ביח"ד לשמורי אל העם. (6) אלת האהבה היגית. (8) פירות. (7) כינוס. (11) בהמה. (12) הארץ. (9) חיה כבדה כשקל. (10) השקר הטוב ביותר. (13) ספציא הסי' לסוף. (14) יובש. (16) סמו הקודם של לורד סטפילד. (17) המערכת המכרעת במלחמת העולם הראשונה. (19) סכר. (21) צעיר. (23) חבר קבוצת רבוביטס בנגב. (25) אחד סטפרי רך דיארד קפלינג. (26) מעשה שלא נס' חיים. (28) מארצות הברית. (29) תני אטרון. (31) כתב עת בצפון הארץ. (33) יום המשפחה הקודם של בית המלכות הבריטי. (35) הכרחי להקמת אהל. (36) סט. (37) הסלב האחרון בעריכת חומר לעתון. (39) אחת מתי' סונתוי של דון קיסוס. (41) כ"י. תצא תורה. (43) איש הטוב. (44) נחשול. (46) מפתח. (48) קוף קטן. (51) כורת בטיה. (52) כו. (53) מונח סכני שבביל פסק. (55) אמצעי להסי' כרה ואינטרמציה. (57) צורתו של התשבץ.

תשבץ הרימון, בגיליון ה-20 במאי 1948

מבטוטי, / כי ראשון הוא לה, כי / הוא למענה נלחם / והיא תקוות חיו, / הוא – צבא צעיר של עם, / היא עליו תרכב, / כי מדינה היא, / וצעירה היא, ובלעדיו – מה היא, / זו הוא רק בשבילי, מנחם תלמי מפרסם שם סיפור בשם "הגליונר הצוחק", וממשיך לפרסם בגיליונות הבאים כתבות המלוות בצילומי הצלם בוריס כרמי (המוכר מ"דבר השבוע"). גדעון שמר מפרסם בגיליון י"ג (8.7.48) סיפור בשם "פרט קטן", בצד הסיפור "נקודת חיבור" למרדכי טביב (שכתבותיו מופיעות גם בגיליון הבא, 15.7.48), ושני שירים של סנדו דוד. אמיתי עציוני חתום על רשימה בשם "הוא הלך להיות כתב צעיר". נתן שחם מפרסם סיפור בגיליון ט"ו. שבועיים אחר כך, בגיליון י"ח (12.8.48) מופיעים שיר של אברהם שלונסקי ("הרי את..."), פרקים מפואמה ארוכה של ג'ק לינדסי האמריקני, "וכך עברנו את הגשר", סיפור המתורגם מדוסית, רשימה של תלמי בשם "סלח ג'אבר" ורשימה של חיים רובינזון "רוחה של וילהלמה". בגיליון הבא, י"ט (19.8.48), הופיעו במדור לספרות רשימה בשם "ש"י עגנון בן ששים"; סיפור נוסף של גדעון שמר, "מי רוכב על מיי", וסיפור בשם "מגלה המוקשים" מאת מ. עופר.

אשר לטורים מתורגמים: אלה מופיעים מגיליון י"ד בניקוד מדי שבוע תחת הכותרת "טור שלנו" (הטור הראשון הופיע כבר בגיליון ג'), בחתימת "טוראי", כך בגיליון ט"ז (29.7.48), "טור" על פירווי ירושלים; בגיליון י"ח (12.8.48), "דו"שיח בין השיך אבו יוסף משבס היב לבין יוסקה בלאגן, מ"פ

מן ההערה "בשולי הגליון", המופיעה מתחת לתשבץ, מתברר שאין לעתון עדיין צלמים משלו, והמערכת נאלצת להיעזר בצילומיהם של מתנדבים, או של מערכות עתונני לוחמים אחרים: "תצלומי צפת וראש-פנה – מעשה ידי הקריין א. גולדנברג, אשר עשה בגליל כשבועיים ימים והופיע בפני יחידותינו בבסיסים השונים. צילומי מחנה-הקלט – מעשה ידי הצלם משה ה.", שתי הרשימות "בירושלים הלוחמת" ו"בעיר העתיקה" נלקחו מתוך "עתון המגן" הירושלמי.

שבועיים אחר כך, בגיליון ט', מופיעה בעמוד א' "פקודת יום מס' ו לצבא הגנה לישראל" (3.6.48), "פקודה המקימה צבא-הגנה למדינת ישראל", בחתימת ראש הממשלה, דוד בן גוריון. לידה: רישום-פתח פלאקאטי של יוחנן ס' (סימון), של בנאי הנושא בידיו קוביית-ענק כבדה מבטון, וכף הטייחים ממתינה על הקרקע. בעמודים הפנימיים: פזמון בשם "האה, הן הגיעו" (על הבנות. חתום: פניה), ו"שיר לטייסיים" (תפילה), בחתימת פומה: "אנו נושאים לשמים תפלה, / לטייסת-הקרב שיצאה עם שקיעה / חבלו שריונים, החישו ציוד, / נפצו מצודות, מוטטו שעבוד."

בגיליון י' (17.6.48) מופיעה כתבה בשם "הלהקה הצבאית ומסעה". הפעם, לא על הצייבטרון, החישטרון, להקת הכרמל או השרון אלא על "הלהקה הצבאית" המרכזית של המחנה (מחלקת-התרבות). להקה, שבין חבריה היו צעירי הסטודיה של "הבימה" שיצאה בסוף מאי "למסע ראשון לעמק יזרעאל". ומופיע גם שיר מנוקד של אמיר גלבוץ.

המתח בין ארגון "ההגנה", שהוציא את העתון והפך זה לא כבר לצה"ל, לבין "הפורשים" נרמז מדי פעם בפעם. גיליון י"ב (כ"ד בסיוון, 1.7.48) נושא בראשו את הכותרת: "יום שבועה להגנת המולדת. יחי צבאנו המלוכד והאחידו". התואר "אחיד" לא שובץ במקרה בכותרת זו. שכן, מתחת ל"פינת הזמר והשיר" שבאותו גיליון מופיעה בפינה צנועה למדי הכותרת "על משמר ריבונות המדינה", ומתחתיה כמה צילומים, והקדמה קצרה בו הלשון:

ארגון-הפורשים, הקורא לעצמו ארגון צבאי "לאומי", ניסה בשבוע שעבר לחבל בריבונותה של מדינת-ישראל והביא לעצמו אניה טעונה נשק מסוגים שונים, שנועדה להוק אותו ולהכשירו לחבל ולהזיק ביתר-יעילות במדינת ישראל ובמערכת ההתגוננות שלה.

שלושת הצילומים הקטנים זוכים להסברים הבאים, בהם מודגש "צבא הגנה לישראל": "מימין – חייל צבא הגנה לישראל תופש עמדה עם ה'פיאט' בצומת רחובות בתל-אביב; משוריין צבא הגנה לישראל. אחד מאלה ששלטו על רחובות-קריה ביום הנסער; באמצע – אנית 'הנשק' בוערת ליד החוף. ליחידות אצ"ל שהציבו עמדותיהם במקומות שונים בארץ לא ניתן להגיע אל האניה. נסיונות קלושים של התפרעות – דוכאו בתקיפות." המדובר, למי שטרם זיהה, ב"פרשת אלטלנה".

בעיית הפליטים הערביים

רק מגיליון י"ב (1.7.48) שישה שבועות אחרי הכרזת המדינה ותום המנדט הבריטי מתחילים להופיע גם שמותיהם המלאים של הכותבים. ביניהם, צעירים שאת שמותיהם פגשנו כבר מעל עמודי "העולם הזה". נפתח מדור לספרות ושירה. עמנואל פשצנר-זמיר מפרסם פזמון אלגורי על העם והמדינה בשם "הוא והיא" (הוא צעיר וגם סימפטי, / ולבוש רק חאקי, / הוא ממנו די

"אימפריאליסטים מהמערב ופיאודלים מהמזרח, שונאי קידמה וחופש - אשר לא יוועו אף למראה העוני והדלות השוררים בביתם שלהם בכל ארצות המזרח." הוא מצביע על "חישובים פוליטיים וחששות מפני זעזועים חברתיים בארצות ערב" כגורמים העיקריים להיווצרות "חומר הנפץ שבהמונים ערבים ומושפלים אלה, שנעקרו בעטיים ממקומות מושבותיהם."

בהמשך כותב תלמי:

מראשית המלחמה עקרו מארץ ישראל כשלוש מאות אלף תושבים ערבים, האם אנו תוללנו נדידת המונים זו. האם איימנו על שכנינו הערבים? בחדשי המלחמה הראשונים ישבו רבבות ערבים בשטחים יהודיים ולא אונה להם כל רע. להיפך, אף שהיו מקור בלתי פוסק של הטרדה, הצקה ומסירת ידיעות לאויב, ואף שישוביהם שימשו בסיסים לכנופיות, בטרם פלשו צבאות ערב לארצנו - לא עלה על דעתנו לנקוט אמצעים חריפים של גירוש תושבים, שלא הוכח כי הם לוקחים חלק פעיל בהתפרעויות. למעלה ממאה כפרים ערביים היו בשטח מדינת ישראל, ומהם שנודעו לשימצה כמרכזי פורעים מובהקים. אך תמיד נקטנו אמצעי התגוננות בלבד, רבבות ערבים ישבו זמן רב בינינו, באין מכלים ובאין מפריע.

מתחת לכותרת הפנימית הבאה, "חזרנו לתופעות הבריחה", נאמר:

וחובה לציין: רבה היתה בקרבנו החרדה [למראה הפליטים הבורחים] מי יודע מה זוממים אויבנו? כי ידענו: לא בכדי נמלטים הערבים, כנראה, דברים בגו, תכנית טשנית, לרעתנו, ואלה גילוייה הראשונים. שכן ערב כל התפרעות גדולה, ככל מקום שהוא, היו הבדווים ושאר התושבים עוקרים ממקומם עד יעבור זעם. זה היה תמיד האות מבשר הרעה, וגם הפעם היה לבנו מלא חששות ופחד.

של הפלמ"ח"; בגיליון י"ט (19.8.48) "משתמטים", ועוד. מגיליון י"ד מופיעות בעתון גם קריקטורות, מעטם של עמירם חרל"פ (שפירסם אותה שנה קריקטורות גם ב"דבר השבועי"), פרופס וובדי (15.7.48), (29.7.48). האחרון צייר גם את מודעות השק"ם הראשונות, שיופיעו גם ב"במחנה" בסוף שנה זו.

כדאי לעקוב אחר ההתייחסות לאויב הערבי מעל עמודי העתון. דומה שאחת הרשימות החשובות ביותר מבחינה היסטורית בגיליונות הראשונים של "במחנה" הופיעה באותו גיליון, בו נתפרסם ה"דו"שית" המחורז (גיליון י"ח, 12.8.48). מדובר ברשימתו של אפרים תלמי הנושאת את הכותרת "בעיית הפליטים הערבים". וזאת, פחות משלושה חודשים אחרי הקמת המדינה, וכך נפתחת הרשימה:

בעיית הפליטים הערבים הופכת עתה בידי שונאינו למכשיר פוליטי. תחילה נאמרו הדברים בקול דממה דקה, וכיום מדברים ברמה ומגסים להעמיד בעיה זו בראש התנאים להסדר ענייני ארץ ישראל. בשדה המערכה לא יכלו אויבנו. מדינת ישראל, שעלתה מתוך יסורים ונהרי דם והוכיחה את חויבותה להפיתע, אויביה מתנכלים לתקוע טריו בגופה. רבי התככים והמזימות שביקשו להשמידנו בעצם המאבק על קיומנו, לא גואשו מלחבל בנו בדרכים אחרות. העיוורון הפוליטי וההתעלמות מכותנו מעבירים אותם של דעתם, ואשר לא עלה בידם בשדה הקרב רצונם להשיג בתמרונים ובתחבולות, כגון פתרון בעיית מאות אלפי הפליטים, שהצד האנושי שבה ששוי לעורר רגשי אהדה גם בלב המנצח.

אפרים תלמי מכנה את אלה התומכים בפתרון בעית הפליטים

מבוא

תמה ולא נשלמה העיר העתיקה בירושלים. תמה אחרי מצור ממושך, הרעשה אכזרית וקרבת מבית אל בית. תמה אחרי מאבק גבורה עילאית של המגנים וגילויים מפליאים של הצמרות האוכלוסיה ה"הודית האורחית" - זקנים, נשים וילדים - לכל אכן ולכל שעל אדמה. תמה אחרי פעולות רבות-יוד של הזשת עורה וישע מן החוק, מעבר לחושנת המערכה תמה. לפי שעה, אך לא נש למת. בשום פנים - לא נשלמה, כי עוד נשוב לעיר העתיקה ונגיף את זכ לנו מעל חומותיה, עוד נשוב ונקיסה מחורבותיה ונבנה מחדש. לא לשא נשפך דם בגרידה מגינה. כל שעל כל רגב יגאל. המערכה לא נשלמה. עוד נשוב.

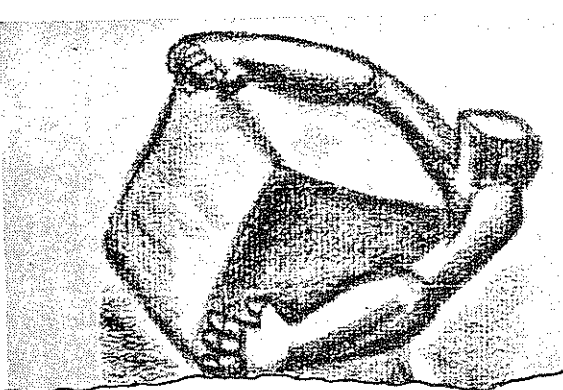
הערבים, ועבדאללה בראשם, קראו לנצחון בוק בעיר העתיקה. הם לא העלו בדמיונם, כי מאות המגנים יוד ויקו פעמך לאתר הודשי מצור, הרעבה, הרעשה ולחץ כביר של הלגיון ה"בני העיראקיים, המצריים ואלפי בני הכנופיות. מיום ליום בישרו הערבים את כניעת היהודים, והוא לא באה. לא הועיל לעבדאללה הכח האדיר של נח צית הלגיון הערבי, המורדך ומצדי עיי בריסניה. לא הועיל הרכיכו המזל של אנשי הכנופיות, שנהדפו מכל שטר נות היידי הקדחת.

גליון ט"ו
יום חמישי
כ"ה אייר תש"ח
(3.6.48)

המחיר 40 ג'יל

במחנה

עתון חילי ישראל

פקודת צבא ההגנה לישראל

פקודה המקימה צבא-ההגנה למדינת ישראל
לפי סעיף 18 לפקודת סדרי השלטון והמשפט, תש"ח - 1948, ניתנת זה הפקודה הבאה:
מוקם בזה צבא הגנה לישראל מורכב מחילות יבשה, חיל ים וחיל אוויר.
במצב חירום יונהג גיוס חובה לצבא ההגנה לישראל על כל שירותיו. גיל הייבו הגיוס יהיה, כפי שייקבע על ידי המשלה הזמנית.
כל אדם המשרת בצבא ההגנה לישראל חייב להשבע שבועת אמונים ל"שליטתנו המוסמכים."

"במחנה" עם הקמת צה"ל

אם פלמ"ח.
אם תי"מ או חי"ש -
הן זקן עוטר כל איש
במשלט ובחזית -
זאת, חבר, אפנה זמנית.
הן יבוא - יבוא היום
השרות סוף-סוף יתום,
או תשוב בלב שמת,
ובי "שמון" תתגלת.

הסטן וכובע חגרב בשירות הפירסום של חברת "שמון"

לבעיות קטנות, לכאורה, המעסיקות את הלוחמים. למשל, הטרמפים (ותקוותנו כי ימים באים והיילים לא יחכו שעות לטרמפ, וכל מכונית - גדולה וקטנה, דה"לוקס' וגם 'טרנסה' - תעצור למראה חייל מניף ידו, והגנה או הנהגת יאמרו: 'טרמפ? בבקשהו' - המערכת, 8.7.48). או מכתב למערכת, המציע ייסוד "עתון לשאינם יודעים עברית", בשם העולים החדשים שבין החיילים (גיליון 1). בגיליון 4, בצד "תשבץ מדינאות בועיר אנפין" ומודעות מצויירות של השק"ם (ובד"ס), מופיעות גם מודעות פירסום מצויירות ומחזרות של משהת גילות ("אם פלמ"ח, אם חי"מ או חי"ש / הן זקן עוטר כל איש / במשלט ובחזית / זאת, חבר, אופנה זמנית. // הן יבוא היום / השירות סוף-סוף יתום. / או תשוב בלב שמת / וב'שמון' תתגלה." וציור אופייני של לוחם בעל זיפים, החובש כובע גרב ותוגר סטן). ויש גם כתבות "אזרחיות" כלליות, כמו רשימתו של יוסף ויץ, "ליום ההתיישבות", בגיליון סוכות תש"ט; רשימתו של סגן אלוף נמצא-בי על "סמלי מדינת ישראל", או דברי הרב ידידיה פרנקל (בגיליון 19). המדור "פינת השיר והזמר" מופיע כמעט בכל גיליון, בגוף הגיליון או בשער האחורי, בעריכת ש. קין (שלמה קפלן), ובו מלים ותווים של שירים חדשים וגם ישנים: "שיר לשועלי שמשון" (אבנר זעירא, בשער האחורי של גיליון 3); "גדודו של חיים" (לצבי אטקין ואלכסנדר אברמוביץ-ארגוב, בגיליון 4); "לקראת השחר" ("מה מלילה, מה מלילה", לדוד שמעוני ויהודה שרתוק-שרת, גיליון 5-6); "את אדמה" (המלים נמסרו בפי אלפנדריי, גיליון 9) ועוד.

הפרק הבא והאחרון ברשימה, התופש כשליש עמוד, נושא את הכותרת המבטיחה "כיצד לפתור את בעיית הפליטים?":

דרישת הערבים, הנתמכת ומודרכת ע"י כוח זר, היא להחזיר את הפליטים לארץ ולהשיב להם את רכושם. הם נוקבים מספר של 300-400 אלף פליטים. לעומתם יש הטוענים בינינו, כי אין להרשות כל עיקר את שובם של הפליטים, מאחר שברחו מרצונם ושובם עשוי לגרור כניסת ג'יס המישי לארצנו. ויש המציעים לתכות עד גמר המלחמה, וכאשר ידובר בתנאי שלום ידובר גם בבעיית הפליטים ונכסיהם. כן יש מציעים תילופי אוכלוסים, כדרך שראינו בין ובתורכיה, או כדרך שפתרו הצ'כים את בעיית הגרמנים הסודטים. ועוד יש דורשים להכריז, כי זכויות הערבים בארץ יישמרו במלואן.

מסקנת הכותב:

דיה לצרה בשעתה. נסיים תחילה את המלחמה ונבסס את עצמאותנו וניוחר מהצהרות נהפזות ובלתי שקולות. בעיית הפליטים הערבים היא אחת הבעיות המורכבות והתמורות ביותר, והיא עלולה להיות לגו לרועץ, אם לא ננהג בזהירות יתרה ושיקול דעת.

"במתנה" כשבועון מצוייר

בכ"ח באב תש"ח, 2.9.48 - יותר משישה חודשים אחרי שהופיע הגיליון הראשון במתכונת של עתון יומי - הופיע גיליון 1 של השבועון המצוייר "במתנה" - 28 עמודים המשלבים צילומים, איורים, רשימות ודברי ספרות, במתכונת "דבר השבוע". בשער, במסגרת כחולה: צילום של ימאי ליד הגה של אניה. עדיין אין שם עורך, ורק החל מגיליון 10 (4.11.48) מופיעים פרטים מזהים: "יוצא לאור על ידי שירות תרבות של צה"ל. כתובת המערכת: רח' יפו"ת"א 9, בית רומנו".

גם כמה מהמשתתפים בגיליון הראשון של המתכונת החדשה מוכרים לנו כבר מעמודי "העולם הזה": אורי אבנרי (בפזמון "רומן באלחוט", במדור "פנים שוחקות"; "הוא היה רזה כאנטנה / ודיבר ב'שוספת' כבדן. / היא היתה תמודה ושקנית / וקולה ככינור מתנגן"), יצחק זיר"ב וד"ב מלכין, אליהם הצטרפו המשורר נתן קליין יונתן (גיליון 1) והכתב והצלם מנחם תלמי ובוריס כרמי (בכתבות משותפות כ"חיל הנוער היכון", גיליון 1. אל הקריקטוריסטים שכבר הוזכרו (חרל"פ, זבדי) הצטרף כבר בגיליון הראשון שמוליך כץ (ב"קומיקס" בעמוד האחרון). ה' כהן תרם "רישומי הוו"י בצבא. בגיליון 4 (23.9.48) מופיעים איורים של סיומה בוברמן ("הגי"פ") ורות שלום. מובן שהאיורים הצבאיים תופשים מקום מרכזי בשבועון צה"ל. בגיליון 5-6, שיצא בערב ראש השנה תש"ט, מופיע לצד הכותרת "פרשת ירושלים", לצד שמו של הכותב (ר' עזריה, הוא עזריה רפפורט) התואר "כתב צבא הגנה לישראל". כך ניתן למצוא כותרות כ"ניצנים, באר-שבע והלאה" (גיליון 10, 4.11.48); "מבצע תורב" (גיליון 11, 11.11.48); "יפו שוקקת חיים עבריים" (גיליון 14, 9.12.48); "דרך לעולי הרגל (עם היפתח כביש הגבורה)" (גיליון 17, 23.12.48). בשעה שעתון אורחי כמו "העולם הזה" מרבה לפרסם בשערי צילומים של מפקדי הצבא, מסתפק "במתנה" בשנתו הראשונה רק בצילום אחד כזה - צילום של יגאל אלון, בגיליון האחרון לשנת 1948 (גיליון 19, 30.12.48). באותו גיליון מופיעים עמודי צילומים וסיכום השנה החולפת תחת הכותרת: "תש"ח, שנת מלחמה ותקומה".

בגיליונות "במתנה" ניתן למצוא, לצד הנושאים ה"גדולים", התייחסות גם

"טוראי" אורלנד ממשיך מדי פעם בפירסום טורו המחורז ("שמועות", גיליון 3), ובמדורי הספרות מופיעים שירים מאת נתן קליין-יונתן (גיליון 1, ו"שיר ההולכים אל הקרב" בגיליון 14); ע. הלל ("שקיעת צהרי הנגב", גיליון 3); ט. כרמי (גיליון 3); יהודה אופן ("סונטה לרע שנפל", גיליון 3); אמיר גלבוץ (גיליונות 4 ו-19); יחיאל מר ("ללא גבורה", גיליון 5-6); "הן יותר מכל הדממות", גיליון 9); מיכאל דשא ("לנו הארץ הזאת", גיליון 7-8) ועוד.

השבועון שהקדים את כל עתוני העולם

ולבטוף, וידוי אישי, את מערכות עתוני הילדים המודפסים הצפתי מדי שבוע בשירים, חיבורים, כתבות, בדיחות, תשבצים ופתרונות חידות. אבל בסתר לבי חלמתי להיות עורך עתון, וכיוון ששום עתון רציני בארץ לא הסכים, משום מה, להפקיד את מלאכת העריכה בידי ילד בן 12, לא היתה לי ברירה, אלא לייסד עתון משלי, שנקרא בשם הפשוט "עתוננו". היו לי ארבעה מגויים נאמנים. בכל יום ג' הייתי תולש ממחברת 16 עמודים עם שורות (ארבעה עמודים לכל אחד מארבעת העותקים שהמים של העתון), וממלא אותם בכתב ידי הילדותי ובציורים צבעוניים שהים וילדותיים לא פחות, גם הם מעשה ידי כתבות, שירים, חידות וכדומה (מי חלם אז על מכונת צילום?). כדי ליצור את הרושם שיש בעתון גם כותבים אחרים, ייחסתי מדי פעם שיר

שכתבתי למשוררת הנודעת "ברכה א" – הלוא היא אחותי בת השמונה. אפילו כלבנו התביב זכה לכך ששמו יופיע בראש מדור החידות, כדי שייוצר ברחוב הרושם שמדובר במערכת של ממש.

אני שומר למוזכרת את גיליון "עתוננו" שהוצאתי בכתב יד בליל הכ"ט בנובמבר. הייתי אז, כאמור, כבן 12, אך ההורים התירו לנו להישאר ערים ולהקשיב להצבעה ההיסטורית. כשנודעו התוצאות, באמצעי הלילה, יצאו רבים לרקוד ברחובות. לא אניז לי היתה התחייבות כלפי ארבעת קוראי הנאמנים. ההצבעה נערכה במוצאי-שבת. ולמרות שבאמצע השבוע שחלף כבר קיבלו ארבעתם את העתון, לא היה לי ספק בכך שעלי להוציא "מהדורה מיוחדת", חניס, על חשבון העורך-המו"ל, ולחלקה להם עוד באותו לילה.

וכך, בעוד החוגגים רוקדים ברחובות, מילאתי בקדחתנות בכתב ידי ארבעה גיליונות תגיגיים, שבשערם הדגל הכחול-לבן והכתרת הבלתי נמנעת: "חלום הרצל התגשמו", ובשעה חמש לפנות בוקר יצאתי לבדי לרחוב החשוך, ותחבתי מתחת לדלתם של ארבעת קוראי את הגיליון, המבשר על לידתה הקרובה של המדינה היהודית. ובכך הקדמתי – לפחות ברחוב ש. בן-ציון ברחובות – את כל עתוני העולם: את ה"ניו יורק טיימס", ה"טיימס" הלונדוני, ה"לה מונד" הפריסאי, ואף את כל עתוני ארץ ישראל, שהיו מגיעים אז למנוייהם רק לקראת השעה שבע או שמונה בבוקר.